

VLADIMIR KOPICL

Epochális blues a Pannon tenger felett

ELŐSZÓ FENYVESI OTTÓ A KÁOSZ ANGYALA CÍMŰ SZERB NYELVŰ KÖTETÉHEZ

„a lét és a semmi egyműiek
de holnap ez nem nagyon számít”
Fenyvesi Ottó: Angolkeserű

Azt hittem, jól ismerem Fenyvesi Ottó költészetét, hiszen annakidején szinte azonnal megjelentek szerb fordításban is a nem túl gyakori publikálásai, ráadásul mindig megnéztem a verseket magyar eredetiben, hogy teljesebb legyen az élmény erről a kiváló költőről, akit magamhoz közelinek érzek és szeretném hinni, hogy munkásságunk kölcsönös viszonyban áll.

Ákár valami nagy lendületet és izgalmas szóözönt, úgy érzékelttem ezeket a verseket, mint valami beindult poszt-beatnik versláncot, ami felkavarja a mi szép új világunkat, példás kapcsolatban vele, szinkópáról-szinkópára, képről-képre, a közérthetőtől az előérzetig, a magán és generációs kódig, signum temporis, vagy csupán nyelvi-ritmikai szeszélyig, amely ön/tudatosan egy új valóságot teremt, nyelvileg és költészetileg is kompetensen.

Ahogy múlt az idő, és elmaradoztak a fordítások, ez az érzés konzerválódott, és Fenyvesi költészetének említésére elsősorban sűrűn teleírt széles verssorokra asszociáltam, amelyek szabadon kanyarognak a szöveg távoli végéig, különösen ösztönző ritmusban az egész formai és tartalmi gazdagságán belül. Tehát hosszú versek, amelyekre nincs precízebb kifejezés, de e nélkül is olvassuk és szeretjük őket, mint a költői bravúr és kompetencia hatásos, tevékeny megnyilvánulásait.

Ma, amikor ellenőrizhetem a magamban őrzött képet Fenyvesi Ottó költészetéről a jól átgondolt és megszerkesztett versválogatás révén Horvát Ottó fordításában, kiderül, hogy nem is olyan gigantikus lavinaömlések, mint gondoltam. Fenyvesi opusában a hosszú versek mellett megtalálhatók a játékos, rövid, tehát egészen másfajta versek is, sőt versciklusok, azonban az opus lényege nem változott. Minek alapján állítom ezt? Vegyük sorra.

1.

A narráció látszólagos uralma, avagy a világ, mint epochális játék és versanyag

Nézzük meg például Fenyvesinek a saját költészetére vonatkozó megnyilatkozásait:

„az éj leple alatt befot a narratív szövet”
(Halló Pannónia)

„szóbaásva állok szóbaásva”
(Algol minimumban)

„himnuszok duruzsolnak a falban
fejem a távolban utazik”
(*Algol minimumban*)

„ha nem vigyázok az egész szaros emberiség belekerül”
(*A dolgok állása*)

„igét mormolok enciklopédikus óvatossággal
gyűjtögetem a szavakat”
(*Egy hidrogénszókéhez*)

„Jó lenne választ adni, vagy visszaírni az egészet az őshomályba. Az utolsó sortól kezdve
mind visszaírni, visszaküldeni a Jóistennek”
(*Visszaszámlálás*)

„Rohangál a globális tudat
egy zsák krumplival
lélektől lélekgig,
egy sehonnét-sem-érkezett
idézettel a bögyében.”
(*Roll over Tapolca*)

„A líra belefáradt az értéktöbblet-termelésbe”
(*Anyám a vigíliában*)

„Szeretnék megkopasztani, költészet.
Szétírlak, gyökeret eresztek beléd.”
(*Anyám a vigíliában*)

Mit árulnak el nekünk ezek az üzenő verssorok Fenyvesi írásmódjáról? Megerősítik azt az álláspontot, hogy költészete egy ritkán előforduló, szinte megállíthatatlan lendület, lázadás a nem/lemeztelenített poétikai narráció közegében, amelyet paradox módon para/art formák fokoznak.

Nincs lemeztelenítve, hiszen a narráció mesteri következetességgel be van takarva ciklikus raga(?) -rock ritmusokkal, átszöve jazz és blues kádenciákkal, a vers szövetén belül botrányosan aláaknázva punk-pogo ütésekkel, olyan alapvető instrumentumokkal felvértezve, amelyeket költészetünk múzsaí, Mnemosyne és Kalliopé hagytak ránk megőrzésre. Összegyűlt itt minden, amit Fenyvesinek a kezébe adott a kor, és amit nem vonakodik felhasználni, mint kiváló formai és más adottságot.

Ugyanakkor mégiscsak le van csupaszítva, hiszen Fenyvesinek ez a túldimenzionált és mindent magával sodró narrációja, szédítő ritmusaival, minimalista központozással, végtelen szó- és fogalomtárával, ismétlődő felkiáltásaival és invokációival, mindenféle disztorzióval, érzelmi kitöréssel és elfojtással, a fantasztikumot súrolva, ludizmussal, próféciával, logikus értelemmel – a világot, mint valami gőzhengert, mint a személyiség feletti totalitást fedezi fel bennünk és körülöttünk önmagának s mindenkinek, avagy fordítva. Ez az érzés nem idegen sem a laikus, sem a bölcs olvasótól, még ha esetleg nem is érti – a benne és bennünk meglelt világot és költészetet. Mert ha valakinek esetleg más, teljesebb, magasabb rendű és definitív

tudása lenne minderről, az ma valószínűleg nem írna verset, hacsak nem azt az ősrégi könyvekbe foglaltat teremtené újra, amit most nem feszegetnénk.

2.

Eksztatikus kozmopolitizmus és pannon balladák

„Hagyj, múzsa, egy kis libazsirt
a lábas alján. Hagyj most, eredj és lásd
még egyszer a magyar világot!
Én is megyek majd egy későbbi autóbusszal.
Csak lepakolom bánatom,
az ősz súlyát, az illatos misztikát,
a nedves levegőt, a dixie melódiát.”
(*Roll over Tapolca*)

A felsoroltakból sejtethető, miért mega-dimenziókban rögződtek Fenyvesi versei az emlékezetemben, még ha méreteikben nem is mindig azok. Legyenek akár rövidek, akár hosszúak, kozmopolita módra ragadják meg és nevezik meg a világot, mint hozzánk közel álló teljességet – még ha néha szerencsétlen és visszataszító is – azoktól az időktől kezdve, amikor ez botránynak számított (az 1970-es évek Jugoszláviájában például), a későbbi évekig, amikor a költő minden illúzió nélkül konstatálja: „ennek a kurva világnak...” Vagy még lakonikusabb tömörséggel, hogy „ólom az egész világ”.

Ismerve a történelmet és annak versbeli megszólalását, nem nehéz észrevenni, Fenyvesi költészetének balladai fordulatát az 1990-es években, a jugo-katakizma idején, amikor széthullottak életünk, emberi, szakmai, irodalmi kapcsolataink fontos formái. Széthullott az úvidéki folyóirat, az Új Symposion körül szerveződött vajdasági fiatal magyar alkotók köre, a generáció, amelyhez Fenyvesi tartozik (Sziveri János, Danyi Magdolna, Csorba Béla, Mák Ferenc és mások). Meghaltak, külföldre költöztek a közeli barátok, munkatársak és hamarosan ő is amolyan se itt-se ott, vagy itt is és ott is kettős szituációba kerül, a magyarországi Veszprémekben teremtve új egzisztenciát.

De ne érzelegjünk, ne siránkozzunk és ne átkozódjunk, mert ezt szerzőnk sem teszi. Azonban *A káosz anyyala* (1993) és még inkább az *Amerikai improvizációk* (1999) köteteiben versei hangulati és energia bázisát áthelyezi az elégikus-balladai tartományba, megírva így legrepresentatívbabb műveit. Az *Anyám a vigíliában*, amely ragyogó gyűjteménye érett költői eszköztárának, a lokális és a globális nyelv interakciójának varázserejére vonatkozó régi tézist igazolja.

3.

Világkép és a tudószínű levegő

„Valami bezárul végérvényesen.
Egyszer volt, többször nem lesz óceán.
S mégis a félig nyitott ablakon
az ember még vár valakit,
olykor látni vél egy féllábú gólyát.”
(*Blues az óceán fölött*)

A helyi nyelvet és az univerzalist Fenyvesi Ottó számos változatos formába, imaginárius, ám mégis már-már szinte tapintható képbe önti, amelyekből relatíve kiegyensúlyozott és szemantikailag követhető szubsztrátum jön létre, amit egy kis általánosítással - nagyvonalúan - világgépnek is nevezhetünk.

És mit ábrázol a mi költő kollégánk? Íme a leltár: legalább két, jól felismerhető tematikus motívumstruktúrát érhetünk tetten, amelyek legpregnansabban mutatják Fenyvesi párbeszédét a földkerekséggel, a rajta lakozó élőlényekkel és a kimérákkal.

„romokban a nyelv
csak a hűtőszekrény dorombol”
(*Algol minimumban*)

„Lőn hát mit éjnek mond urunk”
(*Élve vagy halva*)

„felállok, hogy még egyszer lássam a szent vonalakat
praesens pornográfia”
(*Egy hidrogénszókéhez*)

„kipréselek magamból egy kettőspontot:
a világban vér folyik”
(*Idézőjelben*)

„közlekedik az élet
most épp bemegy az áruházba”
(*Algol minimumban*)

„Édesanyám,
én csak mondom, amit nem lehet:
dinamitot vacsorázik a szellem.”
(*Anyám a vigliában*)

„napjaim a folyóba fúltak
minden szánsájn, veri gud”
(*Egy hidrogénszókéhez*)

„Anyuka, az élet cérnaszál
egy gombhoz varrt nagykabátban.”
(*Anyám a vigliában*)

Ezen nincs mit magyarázni, aki olvasni tud, érti. Annyit fűznék csak hozzá, hogy Ottó világlátásának (Weltanschauung), hogy ne mondjam, világfájdalmának (Weltschmerz) alapvető apóriái életünknek a média általi látványos rabul ejtése és kiürítése, illetve valamiféle poszt-ontológiai rettegés között hánykolódnak, retteg a „tájainkért és jelenségeinkért, lénye-

inkért és eseményeinkért” (ahogyan áldott jó Boško Ivkov mondaná), de mindez már olyannyira eltűnőben, hogy csupán/csak a nyelvünkben és emlékezetünkben él.

Azonban, ebben a világképben, mint szövegben, mert szöveg nélkül költészet sincsen, számtalan vitális lázadás, ironikus és blaszfémias fordulat van, kezdve az előre megfontoltan összegyűjtött globális-szemantikus sablonoktól, mindenféle disztorzió, költői botrányokon, transz-utánzaton, poszt-citátumon és turbulencián keresztül, hogy végezetül ünnepeljük a szavakat, amelyek energia kapszulákként robbannak szét, új megvilágításba kerülve, megtisztulva ezzel.

Például:

„isten unja egyszülött gyermekét, unja
a reumatológia is”
(*A dolgok állása*)

vagy valami vidámabb:

„a vers kihullatta tejfogait, sajnos, kihozták a villanyszámlát,
nem jó jel, de nem is szimbólum”
(*Halló, Pannónia*)

vagy egészen az előírások szerint, és mégis ellenük:

„ne szomorkodj kedvesem gondolok én rád
van főtt kukorica Cockta...”
(*Léghőkezelést követő tájékoztatás*)

És ha van Cockta, akkor remény is van, ugyebár?

4. Stílus, képek, önéletrajzi feljegyzések, rock idézetek

Most már tudjuk, hogy mit ír Fenyvesi Ottó.

De hogyan ír?

Főleg szavakból és képekből építkezik. Mert ha verseinek narrációja a ritmizált hosszúsórok feszültségéből ered csaknem kánonszerűen és ezek az alappillérei, s ha a minimalista interpunkció garantálja a váz szilárdságát és rugalmasságát, s ha a katalogizálás, a motívumok ismétlése és a nyelvi játékoság maga a váz, akkor Fenyvesi versszövege belső szerveiként először is a költői képeket említhetjük és hajlamát az önéletrajzi feljegyzésekre, amelyekben a költői hangja egybeforr Fenyvesi Ottó felismerhetően privát szövegével. A vers az idézetek koordinátarendszerére van kifeszítve, ahol játékban van minden, ami szubjektumunknak fontos, kezdve az irodalmi citátumoktól, nemzedéktársain át a rock példaképektől vett fragmentumokig és mindenféle art&heart&soul pastiche-ig.

A nemzedékiből van itt, lehet, a legkevesebb, de nem a képekben és azok megformálásában. Mert, ahogyan az előző Symposium nemzedék tagjai, Fenyvesi sem immun a szürrealista kelléktár képi impulzusaira, de ezeket kiegészíti későbbi, friss szenzációkkal.

„görög és sárgadinnyék jajongnak, / szimpla lények, kiket a semmi képére teremtettek” – írja látszólag egyirányúan valahol költői útja közepén, *A káosz angyalában* (1993), hogy ugyan-

akkor szemmel láthatóan bonyolultabb belső képeket is szőjön, amelyekben az onirikus és verista képépítést vibráló poétikus töltettel éri el:

„egy tutti malacka jár erre, egyik oldalán
szalonna, a másik lenyúzva, imbolyog e tortatiszta
tájon, magányos szívét dörzsöli fűhöz, fához”

És itt vannak a többrétegű képek-jelenetek, amelyek motívumai ismétlődnek az opusban, az önéletrajzi feljegyzések logikájával, bár mindegyik önmagában, egy versen belül is sokat mond:

„Előszedem szerelmem szemölcsseit.
Nyalom a bélyeget.
Dől rám az univerzum.
(*Roll over Tapolca*)

Ezt a helyzetet kapcsolatba hozhatjuk egy korábban keletkezettel, nem kevésbé békéssel, a produktív kilengés szellemében:

„a rét olyan, mint egy Tibullus-költeményben,
mohára hajtjuk fejünk”
(*Idézőjelben*)

S nehogy kihagyjuk a velős nyelvi játékokat és trükköket, amelyek úgyszintén jellemzők Fenyvesi költészetére, megemlíjtük szövegelése legalább két szép példáját, mind a kettőt a *Küklopsz őrzárat* című verséből, amelyet Sziveri Jánosnak szentel. Így hangzanak:

„neked se jó
nekem se jó
miránk a háborúésbéke egyaránt veszélyes”

valamint

„vad idő és fikcióhalmaz
szűzmáriabenzin más hangsúllyal”
(*Küklopsz őrzárat*)

Tömör, hát nem?

5.

Mit mondjak még mielőtt elhallgatnék

Amit még el kell mondani, az elsősorban a fiatalabb olvasónak szól, mert az idősebbek úgyis tudják.

Annak alapján, amit írt és amit ír, Fenyvesi Ottó egyike a legkifejezőbb szerzőknek, nagy SZ-szel, a vajdasági írók azon csoportjában, amelynek alkotásait a múlt század hetvenes éveitől a neoavantgárd, vajdasági textualizmus, posztmodern fogalmakkal szokás felcímkézni, hogy azután a nyolcvanas évek végétől ez a fogalomháló teljesen széthúzódjon, sokszor látható ok nélkül. A szóban forgó vajdasági magyar alkotók szinkronban dolgoztak Vojislav Despotov, Slobodan Tišma, Jovan Zivlak, Oto Horvat, Vojislav Karanović, Joan Flora, Vladimir

Garjanski, Laslo Blašković vajdasági költőkkel, akárcsak az azóta már befutott magyarországi és más külföldi pályatársakkal.

Fenyvesi Ottó most Veszprémben ír, Magyarországon kopogtatja a betűket a számítógépén, szövegeit azonnal olvashatjuk is az interneten, de publikál a magyarországi folyóiratokban és a világ más táján is megjelenik nyomtatásban, akárcsak nálunk a *Polja*, *Povelja*, *Ulaznica* vagy a *Beogradski književni časopis* irodalmi folyóiratokban. Mint ahogyan ebben a könyvben is.

És most – olvasásra fel! Itt vannak a versek, amelyek jó és hűséges olvasókat érdemelnek. Aki pedig nem hinne az előszónak, győződjön meg saját szemével az elmondottakról.

(Előszó Fenyvesi Ottó *A káosz angyala* című szerb nyelvű kötetéhez. In: *Oto Fenjveši: Andjeo haosa*, Orpheus, Novi Sad, 2009. ISBN 978-7954-044-7)

BARTUC GABRIELLA fordítása

